

2025. 12 (5)

Asian Journal

"STEPPE PANORAMA"

ISSN 2710-3994

ISSN 2710-3994 (online)

Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2025 ж. 5 сәуірде тіркелген. Тіркеу нөмірі № KZ91VPY00116246. Жылына 6 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих, этнология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты 2025
© Авторлар ұжымы, 2025

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры. (Қазақстан)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аутрам Алан (Outram Alan) — археология ғылымдарының докторы, Эксетер университеті, тарих және археология кафедрасының профессоры. (Ұлыбритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Өзбекстан Республикасы Ғылым академиясының Тарих институтының Этнология және антропология орталығының меңгерушісі. (Өзбекстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты. (Қазақстан)

Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Вернер Кунтһиа (Werner Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).

Дайнер Александр (Diener Alexander) – тарих ғылымдарының докторы, профессор. Канзас университеті. (АҚШ)

Жаркен Айгүл Мәлікқызы — тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. (Қазақстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — тарих ғылымдарының докторы, Нюрнбергтегі Бавариялық немістер мәдени орталығының (BKDR) ғылыми қызметкері. (Германия)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, CERCEC директорының орынбасары, Францияның Ұлттық ғылыми зерттеу орталығының (CNRS) қызметкері. (Франция)

Сабурова Татьяна — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Индиана университеті. (АҚШ)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)

Муминов Ашірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениет ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Томохико Уяма — PhD, Хоккайдо университетінің Славян және Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония)

Ян У. Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, Калифорния университетінің профессоры (АҚШ)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қайпбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Кубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Копеева Сания Жуматайқызы — магистр, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство
о регистрации:

№ KZ91VPY00116246 от 03.04.2025 г. Публикуется 6 раз в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки:
история, этнология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.

Адрес редакции и издательства:

050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28

РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Сайт журнала: <https://ajspiie.com>

© Институт истории и этнологии
имени Ч.Ч. Валиханова, 2025
© Коллектив авторов, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор, Депутат Мажилиса Парламента РК. (Казахстан)

Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

Аутрам Алан (Outram Alan) — доктор археологических наук, профессор департамента археологии и истории Университета Эксетера. (Великобритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром этнологии и антропологии Института истории Академии наук Республики Узбекистан. (Узбекистан)

Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)

Дайнер Александр (Diener Alexander) — доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет (США)

Жаркен Айгуль Маликовна — доктор исторических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва. (Казахстан)

Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского национального педагогического университета имени Абая. (Казахстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — доктор исторических наук, научный сотрудник Баварского культурного центра немцев (BKDR) в Нюрнберге. (Германия)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)

Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Турция)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — кандидат исторических наук, профессор, заместитель директора CERCEC, сотрудник Национального центра научных исследований Франции (CNRS). (Франция)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет. (Литва)

Сабурова Татьяна — доктор исторических наук, профессор, Университет Индианы. (США)

Таймагамбетов Жакен Кожаметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)

Томохико Уяма — PhD, профессор Центра славяно-евразийских исследований Хоккайдского университета (Япония)

Ян Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, профессор Калифорнийского университета (США)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Копеева Сания Жуматаевна — магистр, сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Founder and publisher: RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology" of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. KZ91VPY00116246 dated 03.04.2025. The journal is published 6 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history, ethnology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.

Editorial and publisher address:

28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan

RSE on REM Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Journal website: <https://ajspiie.com>

© Ch.Ch. Valikhanov Institute
of History and Ethnology, 2025
© Group of authors, 2025

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Member of the Mazhilis of the Parliament of the RK. (Kazakhstan)

Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Azimqulov Javohir — Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for Ethnology and Anthropology at the Institute of History, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Diener Alexander — Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)

Ian W. Campbell — PhD, Professor at the University of California (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University. (Kazakhstan)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Abai Kazakh National Pedagogical University. (Kazakhstan)

Kriege Viktor — Doctor of Historical Sciences, Researcher at the Bavarian Cultural Center of Germans (BKDR) in Nuremberg. (Germany)

Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)

Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for Islamic History, Art and Culture. IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)

Ohayon Isabelle — Candidate of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of CERCEC, Researcher at the French National Center for Scientific Research (CNRS). (France)

Outram Alan — Doctor of Archaeological Sciences, Professor in the Department of Archaeology and History at University of Exeter. (Britain)

Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)

Saburova Tatiana — Doctor of Historical Sciences, Professor, Indiana University. (USA)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)

Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)

Tomohiko Uyama — PhD, Professor at the Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Sapporo, Japan)

Zharken Aigul — Doctor of Historical Sciences, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kubeyev Rustem Dzhaulybayuly — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Kopeyeva Saniya Zhumataevna — Master's, researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

ТАРИХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

Published in the Republic of Kazakhstan
Asian Journal “Steppe Panorama”
Has been issued as a journal since 2014
ISSN 2710-3994.
Vol. 12. Is. 5, pp. 1444-1458, 2025
Journal homepage: <https://ajspiie.com>

FTAXP / MPHTI / IRSTI 03.20
https://doi.org/10.51943/2710-3994_2025_12_5_1444-1458

17TH-CENTURY KAZAKH-BUKHARA RELATIONS IN THE REPORTS OF RUSSIAN AMBASSADORS

Mukhatova Orazgul^{1}, Doskarayeva Aizhan²*

¹Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov
(28, Shevchenko Str., 050010 Almaty, Republic of Kazakhstan)
Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher
 <https://orcid.org/0000-0002-8613-7248>. E-mail: Orazgul7@rambler.ru

*Correspondent author

²Institute of History and Ethnology named after Ch.Ch. Valikhanov
(28, Shevchenko Str., 050010 Almaty, Republic of Kazakhstan)
Junior Researcher, 3rd year doctoral student of Al-Farabi Kazakh National University
 <https://orcid.org/0000-0002-0035-1623>. E-mail: doskaraeva@gmail.com

© Valikhanov IHE, 2025

© Mukhatova O.Kh., Doskarayeva A.A., 2025

Abstract. *Introduction.* Based on records and reports of Russian envoys from the 17th century, an analysis of the history of Kazakh-Bukhara relations is conducted. In the 17th century, political, economic, and cultural ties developed between the two countries. To gain a deeper understanding of this topic, it is necessary to refer to various historical sources and materials. In this context, the records and reports of Russian envoys hold particular significance, as they provide valuable information about the socio-economic conditions, political structure, and external relations of the Kazakh Khanate and the Bukhara State during that period. Determining the historical reliability of these data, uncovering the nature of interstate relations at that time, and assessing the overall historical development of the region are of important scholarly value. *Goals and objectives of the study* – Analysis of the reports of Russian envoys from the 17th century; to show the presence of Kazakh-Bukhara relations in diplomatic reports; to justify the importance of these reports for studying the history of Kazakh-Bukhara relations; and to evaluate the significance of these reports as historical sources. *Results.* The article, based on data from Russian diplomatic reports, identifies the direction, significance, political and historical importance, features, and nature of Kazakh-Bukhara relations in the 17th century. Information from Russian diplomatic documents confirms their role in clarifying the geopolitical situation in Central Asia, verifying the accuracy of historical events, and in the development of new scientific concepts and conclusions. *Conclusions.* In the study of Kazakh-Bukhara relations in the 17th century, reports from diplomatic missions of the Russian state are used as the primary sources. Analyzing their historical value and reliability contributes to the investigation of trade, economic, and political ties between the Kazakh Khanate, Central Asia, Safavid Iran, and India.

Keywords: Kazakh Khanate, Bukhara Khanate, envoy, diplomacy, Ivan Khokhlov, Anisim Gribov, Grigory Bulgakov

Acknowledgment. The article was prepared within the framework of the grant project of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan titled “Unknown pages of the history of Kazakhstan's foreign policy in the late 16th – 18th Centuries (based on materials from foreign archives)” (registration number: AR 26194453).

For citation: Mukhatova O.Kh., Doskarayeva A.A. 17th-century kazakh-bukhara relations in the reports of russian ambassadors // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Vol. 12. No. 5. Pp. 1444–1458. (In Kaz.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_5_1444-1458

ОРЫС ЕЛШІЛЕРІНІҢ ЕСЕПТЕРІНДЕГІ XVII ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ-БҰХАР ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ

Мұхатова Оразгүл Хасенқызы^{1*}, Досқараева Айжан Асхатқызы²

¹Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
(28-үй, Шевченко көш., 050010 Алматы, Қазақстан Республикасы)
Тарих ғылымдарының докторы, профессор, бас ғылыми қызметкер

*Автор-корреспондент

 <https://orcid.org/0000-0002-8613-7248>. E-mail: Orazgul7@rambler.ru

²Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
(28-үй, Шевченко көш., 050010 Алматы, Қазақстан Республикасы)
Кіші ғылыми қызметкер,
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің 3 курс докторанты

 <https://orcid.org/0000-0002-0035-1623>. E-mail: doskaraeva@gmail.com

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2025

© Мұхатова О.Х., Досқараева А.А., 2025

Андатпа. *Kіріспе.* XVII ғасырдағы орыс елшілерінің жазбалары мен есептері негізінде қазақ-бұхар қарым-қатынастарының тарихы талданады. XVII ғасырда екі ел арасындағы саяси, экономикалық және мәдени байланыстардың дамуы орын алды. Аталған тақырыпты тереңірек зерттеу үшін түрлі тарихи деректер мен материалдарға жүгіну қажеттілігі туындайды. Осы тұрғыдан орыс елшілерінің жазбалары мен есептері ерекше орынға ие. Себебі орыс елшілері мен саудагерлерінің жазбалары қарастырылып отырған кезеңдегі Қазақ хандығы мен Бұхар мемлекетінің әлеуметтік-экономикалық жағдайы, саяси құрылымы және сыртқы байланыстары туралы құнды мәліметтер береді. Бұл деректердің тарихи шынайылығын анықтау, сол кезеңдегі елдер арасындағы қатынастардың сипатын ашу және аймақтың жалпы тарихи дамуын бағалаудағы ғылыми маңызы зор. *Зерттеудің мақсаты және міндеттері* – XVII ғасырдағы орыс елшілерінің есептерін талдау; дипломатиялық есептердегі қазақ-бұхар қатынастарының орын алуын көрсету; елшілік есептердегі мәліметтердің қазақ-бұхар қарым-қатынастарының тарихын зерттеуде маңызын дәйектеу; есептердің тарихи дерек ретіндегі маңызына баға беру. *Нәтижелер.* Мақалада орыс елшілері есептерінің мәліметтері бойынша XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынастарының бағытын, мәнін, саяси-тарихи маңызын, ерекшеліктері мен сипаты анықталды. Орыс дипломатиялық құжаттарындағы мәліметтер Орталық Азия аймағындағы геосаяси жағдайды, тарихи оқиғалардың шынайылығын айқындауға, жаңа ғылыми тұжырымдар мен қорытындылар жасауға, мүмкіндікті арттыратындығы дәйектелді. *Қорытынды.* XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынастарын зерттеуде орыс мемлекетінің дипломатиялық миссияларының есептері маңызды дереккөз ретінде пайдаланылады. Бұл деректердің тарихи мәні мен шынайылығын талдау Қазақ хандығы, Орталық Азия, Сефевидтік Иран және Үндістан мемлекеттері арасындағы сауда-экономикалық және саяси байланыстарын зерттеуге мұрындық болады.

Түйін сөздер: Қазақ хандығы, Бұхар хандығы, елші, дипломатия, Иван Хохлов, Анисим Грибов, Григорий Булгаков

Алғыс. Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің «XVI ғ. соңы – XVIII ғасырлардағы Қазақстанның сыртқы саясаты тарихының беймәлім беттері (шетелдік архив материалдары негізінде)» тақырыбындағы гранттық қаржыландыру жобасын жүзеге асыру аясында орындалды (жеке тіркеу нөмірі: АР 26194453).

Дәйексөз үшін: Мұхатова О.Х., Доскараева А.А. Орыс елшілерінің есептеріндегі XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынастары // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 5. 1444–1458 бб. (Қазақш.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_5_1444-1458

КАЗАХСКО-БУХАРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ XVII ВЕКА В ОТЧЕТАХ РУССКИХ ПОСЛОВ

Мухатова Оразгуль Хасеновна^{1}, Доскараева Айжан Асхатовна²*

¹Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова
(д. 28, ул. Шевченко, 050010 г. Алматы, Республика Казахстан)
Доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник
*Автор-корреспондент

 <https://orcid.org/0000-0002-8613-7248>. E-mail: Orazgul7@rambler.ru

²Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова
(д. 28, ул. Шевченко, 050010 г. Алматы, Республика Казахстан)
Младший научный сотрудник, докторант 3 курса Казахского национального университета имени Аль-Фараби

 <https://orcid.org/0000-0002-0035-1623>. E-mail: doskaraeva@gmail.com

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2025

© Мухатова О.Х., Доскараева А.А., 2025

Аннотация. *Введение.* На основе записей и отчетов российских посланцев XVII века анализируется история казахско-бухарских отношений. В XVII веке между двумя странами развивались политические, экономические и культурные связи. Для более глубокого изучения данной темы возникает необходимость обращения к различным историческим источникам и материалам. В этом контексте особое значение имеют записи и отчеты русских посланцев. Ведь эти источники предоставляют ценные сведения о социально-экономическом положении, политической структуре и внешних связях Казахского ханства и Бухарского государства в рассматриваемый период. Определение исторической достоверности этих данных, раскрытие характера межгосударственных отношений того времени и оценка общего исторического развития региона имеют важное научное значение. *Цель и задачи исследования* – Анализ отчетов русских посланцев XVII века; показать наличие казахско-бухарских отношений в дипломатических отчетах; обосновать важность данных отчетов для исследования истории казахско-бухарских связей; оценить значение этих отчетов как исторических источников. *Результаты.* В статье на основе данных русских посольских отчетов определены направление, значение, политико-историческая важность, особенности и характер казахско-бухарских отношений XVII века. Данные из российских дипломатических документов подтверждают их роль в уточнении геополитической ситуации в Центральноазиатском регионе, выявлении достоверности исторических событий, а также в создании новых научных концепций и выводов. *Выводы.* В исследовании казахско-бухарских отношений XVII века отчеты дипломатических миссий Российского государства используются в качестве важнейших источников. Анализ их исторической ценности и достоверности способствует изучению торгово-экономических и политических связей между Казахским ханством, Центральной Азией, Сефевидским Ираном и Индией.

Ключевые слова: Казахское ханство, Бухарское ханство, посланник, дипломатия, Иван Хохлов, Анисим Грибов, Григорий Булгаков

Благодарность. Статья выполнена в рамках реализации грантового проекта Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан на тему «Неизвестные страницы истории внешней политики Казахстана в конце XVI–XVIII веков (на основе материалов зарубежных архивов)» (регистрационный номер: AP 26194453).

Для цитирования: Мухатова О.Х., Доскараева А.А. Казахско-бухарские отношения XVII века в отчетах русских послов // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 5. С. 1444–1458. (На Каз.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_5_1444-1458

Кіріспе

Қазақстандық тарихнамада көбінесе Қазақ хандығының ішкі саяси басқаруы, шаруашылығы және әлеуметтік құрылымы, мәдениеті туралы еңбектер орын алған. Ондай зерттеулерде XVII–XVIII ғасырлардағы Қазақстанның сыртқы байланыстары, саяси, сауда және мәдени қатынастары ғылыми зерттеулерде қосалқы түрде қарастырылды. Зерттеушілер Қазақ хандығының сыртқы саясатын көбінесе араб, парсы, шағатай тілдеріндегі еңбектер, архив құжаттары бойынша қарастырды. Орыс тіліндегі жазбалар мен құжаттар ғылыми айналымға жиі түсіріле бермеді.

Отандық тарихнамада XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынастары тарихын орыс елшілерінің жазбалары негізінде зерделенбеген тақырыптардың қатарына жатады. XVII ғасырдың басында Мәскеу мемлекетінің Орталық Азия хандықтарымен сауда-экономикалық байланыстарды дамытуға деген қызығушылығы арта түсті. Орталық Азия аумағынан Үндістанға құрлық арқылы өтетін керуен жолдары мен сауда қатынастарын ұйымдастыру үшін ақпарат жинақтау қолға алынды. Осы мақсатта Орталық Азия, Парсы еліне және Үндістанға елшіліктер жіберіле бастады.

Мәселені көбінесе орыс тарихшылары Ресей мен Орта Азия арасындағы сауда байланыстарының ауқымында зерттеген. Ресейге Үндістанға баратын қақпаны ашу үшін қажетті мәліметтерді жинақтау мақсатында жіберілген елшілердің жазбалары өткен уақыттарда да, қазіргі кезеңде де орыс тарихнамасындағы өзекті мәселелердің бірінен саналады. Тәуелсіздік жылдары орыс елшілерінің есептері отандық зерттеушілер үшін біршама қолжетімді бола түсті. Олардың кейбіреулері «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы аясында жарияланды. Осылардың бәрі Қазақ хандығының ішкі және сыртқы саясаты тарихын зерделеуге ұмтылдырып, оны жаңа бағыттарда қарастыруға жол ашты. Дегенмен елшілік есептер кешенді зерттелмеді. Оның өзіндік себептері бар. Мәскеу мемлекетінің Елшілік приказының қорларында, XVII ғасырдың орта кезіндегі құжаттар шекаралық Еділ өңірі және Сібір қалалары: Қазан, Астархан, Түмен, Том, Тобылдың воеводалық кеңселерінде жинақталған құжаттар орын алған өрттің салдарынан ағаш ғимараттарда сақталған елшілік материалдардың көпшілігі жойылып кеткен. Сол себепті олардың аздаған бөлігі ғана қалған. Өрттен аман қалған құжаттардың арасында қазақтар туралы мәліметтердің қатары да сирек болған. Советтік кезеңде әлем елдерімен дипломатиялық байланыстарды Совет Одағының билеушілері мен елшілері жүргізді. Қазақстанның мұндай құқығы болмады. Сол себепті елшілік сипаттағы деректерге қызығушылық орын алмады. Қазақ хандығының тарихын зерттеу пантюркизмге, панисламизмге, ұлтшылдыққа тән ұмтылыс ретінде бағаланып, жазаланды.

Қазақ хандығының тарихын бұрын-соңды ғылыми айналымға түсірілмеген деректер бойынша зерттеу мемлекетіміздің болашағы үшін маңызды. Қазақ мемлекетінің іргелес елдермен қарым-қатынасы, соның ішінде XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынастарын терең әрі кешенді зерделеу – өзекті мәселелердің бірі. Әлемдік саясатта интеграцияның жоғары дәрежесін көрсетіп отырған Қазақстан үшін оның өткен уақыттардағы тарихи тәжірибесін зерттеп, ой елегінен өткізу маңызды. Заманауи Қазақстанның белсенділігімен, тепе-теңдік сақтауға ұмтылысымен, прагматизмдігімен, сындарлы сұхбат жүргізуге талпынысымен және көпжақты ынтымақтастыққа бағытталғандығымен ерекшеленіп отырған

сыртқы саясаты оның ғасырлар бойы жинақтаған дипломатиялық дәстүрі мен тәжірибесінің жемісі. Қазақ-бұхар қатынастарын зерттеу Қазақстанның XVII–XVIII ғасырлардағы сыртқы саясат тарихын зерделеуге ұмтылдырып, оны жаңаша, замануи ғылыми ұстанымдар ауқымында қарастыруға мүмкіндік тудырады. Аталған тақырыпты зерделеу Қазақстан мен Орталық Азия елдерінің өзара бейбіт қарым-қатынастарының тарихи сабақтастығын айқындап қана қоймайды, сонымен қатар еларалық өзара байланыстарды мемлекеттердің интеграциясы бағытында зерттеуге жол ашады.

Материалдар мен әдіс-тәсілдер

XVII ғасырда Шығыс елдерімен сауда байланыстарын орнату мақсатында Орыс патшасы тарапынан Орталық Азия мен сефевидтік Иран, Үндістан жерлеріне И.Д. Хохлов, А. Грибов, Г.В. Булгаков, Б.А. Пазухин, С.И. Пазухин және т.б. елшілер мен саудагерлердің дипломатиялық миссияларын жіберді. Дипломатиялық миссиялардың нақты мақсаттары мен жоспары билік тарапынан белгіленіп, елшіліктің қорытындысы есеп ретінде дайындалды. Ресей мемлекетінде сыртқы саясатты жүргізу және шетелдермен қарым-қатынас орнату, реттеу, басқару мақсатында орталықтандырылған құрылым – Елшілік приказдары – Посольские приказы деп аталатын мемлекеттік мекеме құрылған. Мекеме елшілік қызметтердің жоспары, елшілік есептер, дипломатиялық іс-қағаздарды жинақтады. Елшілік құжаттарды «Статейные списки» деп аталатын дипломатиялық миссиялар құжаттары жинағының негізін құрады. Аталған дипломатиялық құжаттар мен есептер тарихи деректер ретінде топтастырылып, Ресей Федерациясының архивтерінде (Ресей мемлекеттік көне актілер архиві, Ресей мемлекеттік тарихи архиві және т.б.) сақталған (ИКРИ, 2005: 7). Сол құжаттардың арасында қазақтар туралы тікелей немесе қосалқы мәлімет беретін деректер бар. Өкінішке орай мұндай деректер көп емес. Олар Қазақстан Республикасының «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы аясында «Қазақстан тарихы орыс деректерінде XVI–XX ғғ.» атты он томдық құжаттар мен материалдар жинағының I томына Орыс мемлекетінің елшілік материалдары ретінде енгізілді. «Елшілік және Сібір приказдарының материалдарының» арасынан Борис Пазухиннің қысқаша жазбасын табуға болады. Н. Веселовскийдің 1891 жылы жарық көрген «Иван Данилович Хохлов» атты еңбегіне қосымша ретінде И. Хохловтың есебі берілген (Веселовский, 1891). Бұл зерттеушілердің ізденістерін жеңілдетті. Бір жағы тыңшы, екінші жағы саяхатшы, үшінші жағы саудагер міндетін атқарған елшілердің есептерінде Қазақ хандығының сыртқы байланыстары жөнінде көп айтылмаған. Соған қарамастан елшілердің жазбалары XVII ғасырдағы Қазақстан тарихы бойынша құнды деректер болып табылады.

Зерттеу барысында ғалым Талас Омарбеков ұсынған «Тарих – адам іс-әрекетінің жемісі» ұстанымы басшылыққа алынды (Омарбеков, 2004) Өйткені XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қатынастары тарихи тұлғалардың, қарапайым адамдардың іс әрекеттері негізінде дамыды. Тарихшы-ғалым З. Алдамжардың шынайы тарихилық қағидасы назарға алынды (Алдамжар, 2002). Өткенді ой зердесінен өткізуде қателіктерге бой алдырмас үшін тарихқа қазіргі заманның биігінен емес сол кезеңнің көзқарасымен қарау қажеттілігі ескерілді. Тарихты тұтастай үдеріс ретінде қарастыру қоғам дамуындағы қол жеткізілген жетістіктерді, орны толмас кемшіліктерді, олқылықтарды нақты көрсетуге мүмкіндік тудырады. Әлемдік тарих жазу барысында зерттеушілер пайдаланатын өркениетті бағыт қолданылды (Шпенглер, 1996). Өркениеттік даму тұжырымдамасы негізінде жекелеген елдер мен халықтардың, мемлекеттердің тарихы зерделенеді. Бұл тұжырымдама кейінгі ортағасырлардағы Қазақстанның сыртқы байланыстарын зерттеуде тиімді.

Зерттеуде тарих ғылымындағы жалпыәдіснамалық тарихилық, объективтілік және әлеуметтік қағидаттар қолданылды. Олар орыс елшілерінің жазбаларына сыни көзқарас таныта отырып, оларды тарихи дерек ретінде пайдалануға мүмкіндік берді. Сонымен қатар хронологиялық, ретроспективтілік, талдау, мазмұндық талдау, сипаттау, қорыту әдістері қолданылды. Бұл әдістер XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қатынастарын ғылыми тұрғыда қарастыруға септесті.

Талқылау

Елшілік есептерді деректанулық талдау мен тарихи дерек ретінде пайдалану XIX ғасырдан бастап Ресей империясы кезеңінен бастап қолға алынды. Қазан революциясына дейінгі Орталық Азия, Үндістан мен Сефевидтік Иранмен Ресейдің сауда-экономикалық, саяси қарым-қатынасын зерттеумен айналысқан тарихшылар орыс елшілерінің есептерін негізгі дерек ретінде қолданды. Солардың бірі В.В. Завьялов «Исторический обзор путешествия в Бухару» атты зерттеуінде XVI–XIX ғасырлар аралығында Орталық Азияға жасалған елшілік миссиялар мен саяхаттарды сипаттап, орыс елшілерінің қызметтеріне талдау жасады (Завьялов, 1854). В.В. Григорьев «Русская политика в отношении к Средней Азии» (Григорьев, 1874) еңбегінде И.Д. Хохлов және басқа да орыс елшілерінің есептерінде қамтылған сауда-экономикалық, географиялық және саяси мәліметтер Мәскеу билігінің Орталық Азия елдерімен жүргізген дипломатиялық және сауда қатынастарының деректеріне сүйенді. 1879 жылы Г.Д. Хилковтың «Сборник князя Хилкова» деп аталатын деректер жинағы басылып шықты. Жинаққа енген материалдар М.А. Оболенскийдің жинағынан және Императорлық Мемлекеттік кітапхананың (қазіргі Салтыков-Щедрин атындағы кітапхана, Санкт-Петербург) құжаттарынан алынған. Жинаққа 252 құжат енгізілген. Олар: өтініштер, жауап хаттар, хаттар, бұйрықтар (наказные памяти – жазалау жадысы (бұйрығы) – орталық немесе жергілікті орган шығаратын нұсқау. Сонымен қатар жинақта нұсқауды орындаушы адамға белгілі бір тапсырманы жүзеге асыруға өкілеттік беретін және осы тапсырманы орындаудың тәсілдері туралы нұсқаулық, жарғылар, грамоталар орын алған. Деректердің арасында Бұхар хандығымен дипломатиялық қатынастар, қалмақ, қырғыз және моңғол феодалдарымен байланыстар, әлеуметтік-экономикалық дамуы туралы құжаттар да бар. Архив құжаттарының жарыққа шығуы тарихшы ғалымдар үшін Орталық Азия мен Ресей мемлекетінің арасындағы қарым-қатынастарының зерттелуіне жол ашты. Мәселен, В.А. Уляницкий (Уляницкий, 1889), С.В. Жуковский (Жуковский, 1915) еңбектерінде Мәскеу мемлекетінің Орталық Азия хандықтарымен, Үндістанмен қарым-қатынастардың тарихын зерттеу кезінде орыс елшілері мен саудагерлерінің есептері негізгі дерек көздері ретінде қолданды. Сонымен қатар, осы жинаққа енген Иван Данилович Хохловтың елшілік есебін Н. Веселовский «Русский посланник в Персию и в Бухару в XVII веке» (Н. Веселовский, 1891) атты еңбегінде И. Хохловтың дипломатиялық қызметіне және елшілік есебіне деректанулық талдау жүргізді.

Советтік кезеңде Ресей мен Шығыс елдерінің арасындағы байланыстардың тарихы өз өзектілігін жоғалтпай жаңа серпінмен зерттелді. Мәселен, А.В. Панков «К истории торговли Средней Азии с Россией в 1675–1725 гг. Торговля с Бухарой» (Панков, 1928) атты мақаласында орыс елшілері мен саудагерлерінің есептерін негізгі дерек ретінде пайдаланды. А.П. Чулошников «Торговля Московского государства со Средней Азией в XVI–XVII вв.» (Чулошников, 1933) орыс елшілерінің есептерінің негізінде Орыс мемлекетінің Орталық Азия хандықтарының арасындағы сауда байланыстарын зерттеді. М.Ю. Юлдашев «К истории торговых и посольских связей Средней Азии с Россией» (Юлдашев, 1964) атты монографиясында орыс елшілік құжаттарының негізінде сауда байланыстарын, салық, тауарлардың түрлерін, керуен жолдарының бағыттарын, Орталық Азия мен Ресей арасындағы тарихи сауда-экономикалық және дипломатиялық қатынастардың даму кезеңдерін талдаған. Зерттеу нәтижесінде «сауда және елшілік байланыстар Орталық Азия мен Ресей арасында тұрақты, өзара тиімді сипатта болған» деген қорытындыға келген. Н.Б. Байкова (Байкова, 1964), Н.Г. Аполлова (Аполлова, 1972), Х.З. Зияев (Зияев, 1983) Орталық Азия мемлекеттерінің Сібірмен, Үндістанмен сауда-экономикалық байланыстарын орыс елшілерінің есептері мен шығыс деректері негізінде зерттеді.

Тәуелсіздік жылдары отандық тарихшылар өз зерттеулерінде орыс елшілерінің есептері мен мәліметтерін қолданды. М.Х. Абусейтова «Казахстан и Центральная Азия в XV–XVII» (Абусейтова, 1983, 2002) атты монографиясында Қазақ хандығының Бұхар хандығымен қарым-қатынасын талдау барысында И.Д. Хохловтың есебіндегі мәліметтерді шығыс деректерімен салыстыра отырып зерттеді. Т.И. Сұлтанов (Султанов, 2001), Т.Е. Төлебаев

(Тулибаев 2008), Б.Б. Кәрібаев (Кәрібаев, 2019) та И.Д. Хохловтың есебін өздерінің ғылыми еңбектеріне арқау еткен. Н.А. Атығаев (Атығаев, 2023) өзінің еңбектерінде А. Гриботың жазбаларын дерек ретінде қолданды.

Қарастырып отырған тақырып бойынша ресейлік тарихшылар зерттеу жұмыстарын жүргізіп, көптеген еңбектер жариялауда. Мәселен, А.К. Алексеев «Политическая история Тукай-Тимуридов. По материалам персидского сочинения Бахр ал-асрар» (Алексеев, 2006) деген монографиясында шығыс деректерімен қатар орыс елшілерінің есептерінің мәліметтеріндегі тарихи фактілерді салыстыра зерттеді. М.В. Моисеев «Миссия И.Д. Хохлова в Бухару в 1620–1623 гг. и коммуникационные сети русской дипломатии в Центральной Азии» (Моисеев, 2021) мақаласында Иван Хохловтың дипломатиялық қызметінің есебін орыс-бұхар қарым-қатынастарының негізгі дерегі ретінде талдады. Ғалымның пайымынша, «И.Д. Хохлов Орталық Азиядағы саяси жағдай туралы шынай мәліметтерді алу үшін ресми билік өкілдерімен қоса саудагерлер, приставтар, хабаршылар, тұтқындармен байланыс орнатып, жан-жақтан ақпараттарды жинастырды. Бұл оның есебінде көрсетілген тарихи мәліметтердің сенімді болуына ықпалын тигізді. В.А. Шорохов, С.А. Крауцкий және М.В. Антонюк «Конфликт вокруг Балха 1646–1647 гг. в материалах русского посла в Иране Г.В. Булгакова» (Шорохов, 2024) атты мақалада орыс елшісінің Иран жеріндегі дипломатиялық қызметінің есебін ғылыми айналымға енгізіп, деректанулық талдау жасады. А.А. Андреев, Д.Д. Копанева «Статейный список А. Грибова как источник по истории среднеазиатского вектора внешней политики Ирана при шахе Аббасе II» атты мақалада А. Грибовтың есебін талдады. Зерттеушілер Анисим Грибов және басқа да орыс елшілерінің, саудагерлер мен хабаршылар мәліметтерінің кең ауқымын атап көрсетті. «Есеп ақпараты Орталық Азияның сол кезеңдегі сыртқы саяси тарихын басқа да деректерді қолдана отырып объективті түрде зерттеу мүмкіндіктерін арттырады» деген қорытындыға келеді (Андреев, Копанева, 2025).

Өзбекстан тарихшылары тарапынан да аталған мәселе бойынша ғылыми ізденістер жүргізілген. Бұл үдеріс өз жалғасын табуда. Мәселен, А. Холикулов «Некоторые комментарии к двусторонним отношениям Бухарского ханства и Российского царства» (Холикулов, 2021) атты мақаласында орыс елшілері мен саудагерлерінің жазбаларына сүйене отырып, елшілік есептердің Бұхар хандығының іргелес елдермен әлеуметтік-экономикалық, саяси байланыстар орнатқандығын атап көрсетеді. «XVII ғасырдағы Бұхар хандығы мен Ресей мемлекетінің қарым-қатынастары елшілік миссиялар негізінде жүзеге асырылды және екі елдің өзара қатынастары сауда-экономикалық байланыстарды құруға бағыттылды», - деп түйіндейді. Р. Алимованың «Торгово-экономические связи Бухарского ханства с Ираном в XVI–XVII вв.» (Алимова, 2021) мақаласында парсы мен бұхар қарым-қатынастары шығыс деректері және орыс елшілері мен саудагерлерінің есептеріндегі мәліметтер өзара салыстырыла талданады. «Екі елдің арасындағы саяси қарым-қатынастардың қиын болуы сауда байланыстарына да әсер етті» деген қорытындыға келеді.

Жоғарыда көрсетілген еңбектерде орыс елшілерінің есептері Орыс мемлекетінің Орталық Азия, Қазақ хандығы, Сефевидтік Иран және Үндістанның сауда-экономикалық, дипломатиялық қарым-қатынастарын зерттеуде кеңінен қолданылып, құжаттарда қамтылған мәліметтер басқа тарихи деректердегі ақпараттармен салыстырмалы түрде талданған. Алайда олар XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қарым-қатынасының тарихын зерттеуде негізгі дерек ретінде толық талданбаған. Осы тұрғыдан келгенде тақырыпты зерделеудің өзектілігі айқын.

Зерттеу нәтижелері

XVII ғасырда Орыс мемлекеті Бұхар, Хиуа хандығы, Сефевидтік Иран, Үндістан мемлекеттерімен сауда және дипломатиялық байланыстар орнатуға қызығушылығы артты. Осы мақсатта Хиуа хандығы арқылы Бұхар еліне орыс елшілігі мен саудагерлерін жіберу туралы шешім қабылданды. Шешімге сәйкес арнайы дайындықтан өткен қызметкерлер қазақ жерлері арқылы Бұхарға барған.

Ортағасырларда Ресей мемлекетінде елші қызметіне тағайындау және елшіліктерге жіберуде өзіндік ережелер мен критерийлер белгіленген. Дипломатиялық миссияға елші

ретінде әдетте патшаның және Бояр думасының сеніміне кіретін қызметкерлер тағайындалатын. Елшілер дворян әулетінен шыққан немесе дьяк (Орыс мемлекеттік қызметкері – авт.) қызметіндегі тұлғалар сайланатын. XVII ғасырда сондай қызметкерлердің бірнешеуі Бұхар хандығына дипломатиялық миссиямен барған. Солардың бірі – Иван Данилович Хохлов. Иван Хохлов Қазан жеріндегі бояр әулетінен шыққан. Мемлекеттік қызметте тәжірибесі бар, заманауи сауаты бар, патша мен билік өкілдерінің сеніміне кірген, саяси білікті, Қазан жерінде мемлекеттік қызмет атқарған (Веселовский, 1891: 5). И.Д. Хохлов 1600 жылы парсы елшісі Перкулы-бектің пристава ретінде (Орыс патшасы кезіндегі жергілікті полицияның бастығы – авт.) тағайындалды. 1605 жылы Борис патшаның кезінде Терек жеріне воевод Иван Головинмен бірге бір жылдық қызметке жіберілді. Бірақ саяси көзқарастарға байланысты 1606 жылы Астрахань түрмесіне түседі. Кейін «жалған паштаның қолдаушылары» ретінде Астраханға жер аударылды. Кейіннен ақталып, атаман Иван Заруцкий мен Марина Мнишек И.Д. Хохловты дипломатиялық миссиямен Иран шахы Аббасқа жіберді. 1615 жылы ол М.Н. Тихоновпен бірге елшілік миссиясынан оралды. Алайда осы жылдың маусым айында «И. Заруцкимен байланысы бар» деген айып тағылып, Мәскеуде түрмеге жабылды. Көп ұзамай сол жылдың шілде айында оған рақымшылық жасалып, түрмеден босатылды (Моисеев, 2021: 366).

1620 жылы Орыс мемлекетінің патшасы – Михаил Федорович Бұхар хандығына Иван Данилович Хохлов бастаған елшілікті жіберді. Иван Хохловтың елшілік миссиясына Имамқұл ханға Михаил Федорович патшаның грамотасын табыстау, патшаның сәлемі мен сый-сияпатын жолдау, Бұхар хандығында тұтқында жатқан орыс азаматтарын азат ету жүктелді. И. Хохловтың сапары Хиуа жері арқылы Бұхар хандығына жоспарланды. Иван Хохловтың Бұхар хандығына елшілік сапары Қазаннан Астраханға, Астраханнан Каспий теңізі арқылы Қабақлы кеме бекеті арқылы жүруі тиіс еді. Алайда теңізде дауыл болып, елшілер Түп-Қараған (қазіргі Форт-Шевченко, Қазақстан) аймағына тоқтауға мәжбүр болды.

Дипломатиялық елшіліктің тәртібі бойынша елшілер Елшілік приказына өздерінің сапары туралы толық есеп беруге міндеттелген. Бұл есептер күнделік түрінде жазылды. Есепті дайындаудың өзіндік критерийлері анықталды. Оларда елшінің күнделікті қызметі, кездесулері, сұхбаттары, сөйлескен адамдардың шені, лауызымы, жинақтаған ақпараты көрсетілді (Потемкин, 1941: 240). И. Хохловтың есебі осындай сипатта және мазмұнда жазылды.

Иван Хохловтың елшілік есептерінде Орталық Азия аймағындағы саяси жағдайлар, мемлекетаралық қатынастардың динамикасы және олардың сипатты көрініс тапты. Сонымен қатар Үндістан мен Орталық Азия арасындағы дипломатиялық және сауда-экономикалық байланыстар, Парсы мемлекеттері мен Бұхар хандығының, Бұхар хандығы мен Қазақ хандығының арасындағы саяси ахуал туралы мәліметтер қамтылды.

И. Хохловтың есебінде Ташкент билеушісі Тұрсын-Мұхамет хан туралы мәлімет бар. Елші ханды Бұхар билеушісі таққа отырғызған. Алайда Тұрсын-Мұхамет хан Бұхар билеушісі Имамқұлға қарсы шыққан деп сипаттайды. Атап көрсетерлік жайт, Иван Хохлов Бұхарда болған кезінде, яғни XVII ғасырда орыс елшілері есеп жазуда өздерін үшінші жақта көрсеткен. И. Хохловтың баяндауынша, «Бұхар ханы Имамқұл ташкенттік Тұрсын сұлтанмен (Тұрсын-Мұхамет хан И. Хохлов есебінде сұлтан деген титулмен және Тұрсын деп жазылған – авт.) соғысты. Бұған дейін Тұрсын сұлтан өз елінен қуылып, Имамқұл ханнан көмек сұраған. Имамқұл хан Тұрсын сұлтанды қолдап, мемлекеттік билікке отырғызған. Ал оның мемлекетінің астанасы – Тұрсын қаласы (Ташкент қаласы болуы керек. Себебі Иван Хохловтың өзі ташкентский салтан Турсун деп жазған – авт.), халқы көшпелі, Қазақ Ордасы деп аталады». XVII ғасырдағы қазақ хандығын сипаттай келе «Қазақ Ордасында ханзадалар көп, ал олардың ең үлкені Тұрсын, көшпелілердің (қазақтардың – авт.) заңы бойынша билік кезегі оған (Тұрсынға – авт.) жеткен. Ол (Тұрсын – авт.) Имамқұл ханмен достасып, Имамқұл хан Тұрсын сұлтанмен құдаласып, Тұрсын сұлтанды өлтіріп, өзінің қайын атасын таққа отырғызбақшы. Сол үшін Тұрсын ханды Бұхараға Имамқұл ханға шақыртты. Ал Тұрсын сұлтан шақыртудан бас тартып, өз елшілерін Имамқұл ханға жіберіп, бейбітшілік туралы

келісімге жасауға ниет білдірген». Бұл жердегі Тұрсын Мұхамет хан – 1613–1627 жылдар аралығында Қазақ хандығында Ташкент пен оның төңірегінде билік құрған қазақ билеушісі (Қалыбекова, 2020: 524). Елші сол кезеңдегі саяси жағдайды көрсете отырып, Қазақ хандығының әскери әлеуетін сипаттады. «Сол кезде Бұхар ханы Имамқұл мен Ташкент билеушісі арасында ірі соғыс болып жатты: Бұхара ханының әскерінде шамамен 40 000 адам болса, Ташкент ханының әскерінде шамамен 10 000 адам болды. Осы соғыс кезінде Иван Бұхарада болды. Бұхара әскерінің басында олардың беделді бегі – Имамқұл ханның ағасы Нәдір-Дуван Беги Тұрсынға қарсы аттанды, оның қолында шамамен 40 000 адам болды; ал Ташкент әскерінде – шамамен 10 000 адам еді» деген мәліметінен қазақ-бұхар қатынастарының шиеленіскенін байқауға болады. Екі елдің қалыптасқан ахуалды тек бейбіт емес жолмен шешуге тура келгендіктерін айғақтайды.

Иван Хохлов Бұхар хандығына елшілік қызметі барысында Бұхар және Хиуа хандықтарының билеушілерімен, билік өкілдерімен, жергілікті халықпен, тұтқындармен қарым-қатынас орнатқан. Солардың нәтижесінде қазақ қоғамының сыртқы байланыстарының даму барысы туралы мәліметтер келтірген. Мәселен, «Осыдан кейін Имамқұл хан екі рет Тұрсун-сұлтанның әскерін жеңді, бірақ соғыс тоқтамады. Қазіргі кезде Имамқұл ханының жағына бауыры – Балх ханы Нәдір және басқа одақтастары шықты. Халықтың айтуы бойынша Бұхара мен Балх хандарының күштері Тұрсын-сұлтанның күштерінен мықты, себебі Имамқұл хан Тұрсынға қарсы жалғыз күресті, ал оның ағасы – Нәдір хан оған (Имамқұлға – авт.) көмектеспеді. Ақырында олар татуласып, біріккен күшпен Ташкентке қарсы шықты» (Сборник князя Хилкова, 1879: 421–422), – деп жазды.

Қазақ-бұхар қатынастары И. Хохловтың есебіндегі ақпарат Анисим Грибовтің мәліметтерімен толығымен толық түскен. Мәскеу мемлекетінің Бұхар мен Орталық Азия, Иран елдеріне сауда және дипломатиялық қызметпен елші Савин Горохов 1642 жылы аттанады (Уляницкий, 1889: 19). С. Гороховпен бірге сауда байланыстарын нығайту мақсатында барған көпестердің (мемлекеттік сауда агенті – авт.) қатарында Анисим Грибов болған. Анисим Грибов – XVII ғасырдағы орыс көпесі (купчины) (мемлекеттің ресми сауда өкілі – авт.). Оның өмірі мен өмір сүрген жылдары жайында деректер аз. Анисим Астраханнан шыққан, жергілікті билік өкілінің орынбасары (посадник) болды. Орыс дипломатиялық қызметкерлерінің сұрыпталу тәртібіне Анисим Грибовтың шығу тегі мен қызмет жолы сәйкес келді. Елшілік сапардың нәтижесінде А. Грибов Орталық Азия мен Ресей мемлекетінің арасындағы дипломатиялық және сауда қарым-қатынастарын орнатуға үлес қосты. Осы орайда оның есебі – орыс билігі тарапынан қазақ тарихы туралы маңызды мәліметтер беретін дерек іспеттес. Орталық Азия және Иран еліне екі мәрте арнайы сауда тапсырмаларымен барды. 1641–1643 жылдары Бұхар мен Хиуа хандықтарына орыс делегациясын басқарды. Бұл сапардың мақсаты – дипломатиялық және сауда қатынастарын орнату еді. Нәтижесінде Орталық Азия аумағындағы мемлекеттермен жақсы қарым-қатынастарға қол жеткізді.

Анисим Грибов 1646–1647 жылдары Орталық Азияға екінші орыс елшілігін басқарып барды. А. Грибов сапарының мақсаты Иран арқылы Бұхар, Балх және Үргеніш жерлеріне бару еді. Сапар өз мақсатына жетпеді, өйткені аймақтағы қалыптасқан саяси жағдайға байланысты оның Шығысқа бару мүмкін болмады (Андреев, Копанаева, 2025: 86). 1651 жылы А. Грибов II Аббас шахқа елшілік қызметпен жіберілді (Преображенский, 1951: 269–270). Орта Азиядағы сол кезеңдегі саяси жағдайларға байланысты оған Парсы елінен ары қарай Балх және Бұхар, Үргеніш жерлеріне бару мүмкін болмады. Осыған байланысты елшілік сапарының мақсаты соңына дейін орындалмады. Сол себепті өзінің елшілік қызметінің жүзеге асуына бөгет болған басты саяси ахуал туралы мәліметтерді жинастырды. Әсіресе Орталық Азия хандықтары мен Ұлы Моғолдар империясы арасындағы соғыс қимылдары туралы ақпарат жинақтады.

А. Грибов есебінде XVII ғасырдың 40-шы жылдарында Бұхар хандығы, Ұлы Моғолдар мемлекеті, Сефевидтік Иран, Қазақ хандығы мен Хиуа хандықтары арасындағы қалыптасқан күрделі саяси жағдай, дипломатиялық және әскери қақтығыстар туралы баяндалады. Мәселен, елші Балх түбіндегі Бұхар мен Ұлы Моғолдар әскерінің шайқасына Қазақ хандығының араласуын былайша баяндаған: «Осыдан көп ұзамай Әбділ-Азиз хан мен Жалаңтөс мырзаға

(Жалаңтөс баһадүр Бұхар хандығында Аштархан әулеті тұсында бас қолбасшы, хандықтың ішкі тәртібін қадағалайтын және шет елдермен қарым-қатынас жасайтын бас уәзір қызметін атқарған тұлға – авт.) Бұхардан хабар келді: Ташкент қаласынан Жәңгір хан бастаған қазақ жасақтары көп әскермен Бұхар жеріне жорыққа шыққан екен. Сонда Бұхар ханы Әбділ-Азиз Балх қаласының түбінде тұрған өзінің әскерін екіге бөлді: әскердің бір бөлігін сенімді адамы — Жалаңтөс мырзамен бірге Балхта қалдырды, ал екінші бөлігін алып, өзі Балхтан Бұхар жаққа қарай Жәңгір хан бастаған қазақ жасағына қарсы шықты. ... Әбділ-Азиз хан Жәңгір ханмен кездескенде онымен соғыспай, бітімге келді. Бітім жасасқан соң, бүкіл бұхар әскерімен бірге Балх түбіне, хан Жалаңтөске көмекке аттанды. Ал Жалаңтөстен Қазақ Ордасының Жәңгір ханымен кездескені туралы хабар алған Әбділ-Азиз хан тағы да соғыс ашпай, Жәңгір ханмен татуласып, бірікті. Осылайша, барлық бұхар әскерімен және Қазақ Ордасының жауынгерлерімен бірге Балх түбіне, Жалаңтөс мырзаның жанына келді» (Русско-индийские отношения в XVII в., 1958: 73). А. Грибов Балх түбіндегі қазақ-бұхар одағы туралы мәліметтер жазды. Сонымен қатар қарастырып отырған кезеңдегі Қазақ хандығының сыртқы саясаты туралы құнды мәліметтер келтірілген.

Анисим Грибов Балх түбіндегі бұхар, қазақ әскерлерінің үнді әскерімен арасындағы қақтығыстың тікелей куәгері болмаған. Алайда, өз есебінде мәлімдеген Балх түбіндегі тарихи оқиға туралы Фарабад қаласының билеушісі Жардарадан және Исфаханға II Аббас шахқа Мешеттен (Мешхет – авт.) келген Қаршығай ханның елшісі Аллақұлдан естіген.

Дипломатиялық қызметтен бөлек А. Грибовтың экспедициясы сауда, экономикалық маңызды иеленді. Бұл елшілік ірі экспедициялар ретінде де танылды. Сапар есептерінің материалдары XVII ғасырдың 40-жылдарындағы Орта Азиядағы саяси ахуалды, сауда байланыстарын және мемлекетаралық қатынастарды, әсіресе Қазақ хандығының сыртқы саяси бағыты мен аймақтағы саяси ықпалынан хабар беретін құнды тарихи дерек болып табылады (Лавренцова, 1958: 16).

А. Грибов елшілігімен қатар орыс патшасы Иран еліне 1647 жылы Григорий Васильевич Булгаковты жіберді. Екі елшілік бір-бірінен тәуелсіз қызмет атқарды. Бірақ мақсаты мен елшілік қызмет барысы, жоспары ұқсас болды. Г.В. Булгаков елшілігінің құрамында подьячим Егуп Бреев (Орыс мемлекетіндегі бұйрық кеңсесінің хатшысы және іс жүргізушісі – авт.) және тілмаш Афанасий Цвилленев болды. 1648 жылы Г.В. Булгаков бастаған топ Иран еліне жетті (Шорохов, 2024: 14). А. Грибов сияқты Г. Булгаковта осы кезеңде Орталық Азия аймағындағы Аштархан әулеті мен Ұлы Моғолдар империясының арасындағы соғысқа және бұл шайқастағы Сефевидтік Иран мен Қазақ хандығы, Хиуа хандықтарының араласына тап болды. Орыс елшіліктерінің Орталық Азия жеріне жетпеуінің негізгі себебі осы оқиға болғандықтан, орыс дипломаттары өз есептерінде бұл тарихи оқиғаны толық баяндап жазды. А. Грибов пен Г. Булгаков бір оқиғаны екі тараптан сипаттағанымен есептерде келтірілген мәліметтерінің айырмашылығы жоқ. Алайда тарихи оқиғаны орыс мемлекетінің өкілдеріне хабарлаған куәгерлер екі деректе бірдей емес. Географиялық атаулар, билік өкілдерінің лауазымдары да әр түрлі жазылған. Қазақ хандығына қатысты жер-су атаулары мен жазбаларда келтірілген лауазымдар да бір-біне сәйкес келмейді. Мәселен, Қазақ Ордасының астанасы Ташкент қаласы А. Грибов есебінде Ташкени, Жәңгір ханды «царь», яғни патша деп жазса, Г. Булгаков жазбасында Ташкунис, ал Жәңгір ханжы «царевич», яғни ханзада және «сұлтан» деп атады. А. Грибовтың жазбасының маңызы Бұхар әміршісі Әбділазиз бен Қазақ билеушісі Жәңгірді «патша» деп атайды (Лавренцова, 1958: 77, Шорохов, 2024: 16). Дегенмен екі елдің билеушісі де мәртебесі мен дәрежесі бірдей етіп көрсетілген. Себебі екі хандықтың саяси дәрежесі Орталық Азияда тең болған. Қазақ хандығының аймақтағы саяси мәртебесі елдің сыртқы саясатына тікелей әсер етеді. Сыртқы саяси аренада ықпалды болған ел – халықаралық келіссөздерде, экономикалық, әлеуметтік, сауда-саттық, әскери одақтастық, аймақтардағы саяси қақтығыстарда саяси мәселелерді шешуде тең дәрежеде ықпал ете алатын саяси ойыншы ретінде қарастырылады. Демек, Қазақ хандығы Орта Азия аймағында ықпалды мемлекет ретінде өмір сүрген.

А. Грибов пен Г.В. Булгаков елшілердің мәліметтерінде үнді елшісі Бұхар ханы Әбілазизбен бір уақытта Қазақ ханы Жәңгірге де арнайы елші жіберген. Бұхар және қазақ хандары өз тарапынан соғыстың барысы жөнінде шешім қабылдады деген сөз. Бұдан бұхар-қазақ әскері дәрежесі тең одақтас ретінде және соғыстың Бұхар хандығының аймағында жүргізілгенін байқауға болады. Соған қарамастан соғыста қазақ билеушілері дербес өз алдына шешім шығарып, қазақ ханының ықпалының салмақты болғандығын дәйектейді. Яғни соғыста қазақтардың саяси рөлі мен орны болған. Аталған мәселе бойынша үнді-бұхар соғысынан қазақ тарапы өз мүддесіне орай соғыс жүргізіп, олжасын да бұхарлықтармен тең дәрежеде бөліске салған. Ортағасырлық мемлекеттер арасында соғыс олжасын теңдей бөлісу мемлекеттердің саяси дәрежесінің белгісі ретінде сипатталады. Осы тұрғыдан алғанда Қазақ хандығының Орталық Азия аумағындағы саяси дәрежесі мен ықпалының жоғары болды деген тұжырымдауға болады.

Орыс елшілері А. Грибов пен Г.В. Булгаков бұхар-үнді қақтығыстарына қазақ әскерінің қатысқандығы және осы шайқастағы қазақтардың рөлін көрсеткен. Қазақ хандығына қатысты мәліметтер келтірілген. Мәселен, Қазақ ханы Жәңгір хан, қазақ астанасы Ташкент, сауда-саттық байланыстар, келіссөздер туралы құнды ақпараттар береді. Қазақ-бұхар одағы әскери күшті жұмылдыра отырып, бірлікте соғыс қимылдарын жүргізді. Екі елдің әскери күшін біртараптан басқарып, соғысты жүргізу Қазақ хандығы мен Бұхар хандығының билеушілерінің ынтымақтастығы мен екі елдің сыртқы байланыстарының беріктігін білдіреді. Келтірілген екі орыс елшісінің жазбаларында Қазақ хандығы мен Бұхар мемлекетінің арасындағы саяси және әскери қарым-қатынастарының мәні ашылады. Бұл қазақ-бұхар қарым-қатынасының әскери, саяси қырынан қарастыруға, қазақ ханы Жәңгірдің Бұхар хандығымен жүргізген сыртқы саяси бағытының сипатын дәйектейді.

Қазақ-бұхар байланыстарының тарихын зерделеуде жоғарыда аталған елшілермен қатар ағайынды Пазухиндердің жазбалары құнды дерек ретінде саналады. 1669 жылы 22 маусым айында Орыс мемлекетінің патшасы Алексей Михайлович елшілік қызметпен Бұхар, Балх және Үргеніш елдеріне Борис Андреевич және Семен Иванович Пазухиндерді жіберді. Ағайынды Пазухиндар туралы жеке мәліметтер аз. Ағайынды Пазухиндар көне орыс дворян әулетінен шыққан. Борис Андреевич Пазухин 1666–1668 жылдары поляк жорығы кезінде рында, яғни атқосшы, ұлы княздің жеке күзетшісі болды. Ал Семен Иванович Пазухиннің елшілік миссияға дейінгі қызметі туралы ақпарат жоқ (Пазухин, 1914).

Борис пен Семен Пазухиндердің елшілік қызметінің есебі «Наказ Борусу и Семену Пазухиным посланным в Бухару, Балх и Юргенчь. 1669». Русская Историческая библиотека атты жинақта А.Н. Труворовтың редакциясымен жарыққа шыққан (Труворов, 1894). Борис пен Семен Пазухиндердің елшілік сапары 1670–1672 жылдары Бұхар жеріне керуен жолдары арқылы Жайық – қалмақ ұлысы – Хиуа бағыты бойынша ұйымдастырылды. Сапардың қайтар бағыты Парсы жерінен – Шемаха және Баку арқылы жоспарланды (Тулибаев, 2008: 41). Пазухиндер елшілігіне сауда мәселесінен бөлек әскери барлау жұмыстарын жүргізу міндеттелген. Тапсырмалардың бірінде: «Астарханнан шыққаннан кейін Бұхар жеріне аяқ басқанда сақтықпен жол жүру керек. Жолда мемлекеттік қазына мен өздеріне қауіп-қатер болмауы үшін және Бұхарға амандықпен жету үшін жол бойы әскери жағдай мен қарақшылықпен айналысатын топтар туралы барлау жасау керек» (Труворов, 1894: 6) деген нұсқау берілген. Осы нұсқауға байланысты елшілер сапар барысында жинақтаған мәліметтерінде: «Борис және оның сапарластарына Бұхар және Балх, Хиуа мемлекеттерінің әскери әлеуетін және қазына байлығын білу тиіс болған. Өздерінің ақпарат берушілерінің арқасында олар аса маңызды мәліметтер жинақтады. «Бұхар жеріне әскер түркістандықтардан және қарақалпақтардан және қазақтардан жүз елу мың және одан да көп жиналады. Ал балх патшасының қол астына бұхар билеушісіне қарағанда аз әскер шоғырланған. Ал бұхарлық және балхтық атты әскер шайқас кезінде ерекше емес және нашар. Ал Бұхар жерінде шайқас кезінде сенімді адамдар (әскер – авт.) түркістандық қазақтар және бұхарлық билеушісінің қоластындағы қарақалпақ ханзадалары. Ал қарақалпақтар мен қазақтардан 50.000 (әскер) жиналады. Ал бұхар патшасына көмекке тек жартысы ғана барады. Себебі өз ұлыстарына

карақалмақтардың қауіпінен сақтанады» деген айтылғанның – айғағы (ИКРИ, 2005: 365). Пазухиндердің мәліметтерінде түркістандық қазақтардың, яғни Қазақ Ордасының әскери шеберлігінің деңгейі Бұхар және Балх хандықтарының әскеріне қарағанда мықты және қазақ атты әскерінің шайқас алаңындағы басымдығы мен әскери шеберлігінің деңгейі жоғары бағаланған. Елшілер Қазақ хандығы мен Бұхар хандығының арасындағы әскери одақтастық, қазақ жерлеріне қалмақтардың шабуылы туралы құнды ақпарат берген (Лавренцова, 1958: 16).

Қорытынды

Осылайша, XVII–XVIII ғасырдағы Қазақ және Бұхар хандықтарының өзара байланыстары орыс елшілерінің есептері бойынша қарастырылды. Осы уақытқа дейін көрсетілген кезеңдегі қазақ-бұхар қатынастарының орыс елшілерінің есептері негізінде арнайы талданбағандығы анықталды. Мәселені зерттеу барысында орыс елшілерінің есептерін деректанулық тұрғыдан талдау және оларға сыни көзқарастың қажеттілігі байқалды. Аталған құжаттардың қазақ-бұхар қатынастарының тарихын кешенді түрде зерттеуде маңызды әрі құнды ғылыми дерек екендігі анықталды. Бұл құжаттар арқылы XVII ғасырдағы Орталық Азия аймағындағы геосаяси жағдай мен мемлекеттер арасындағы өзара байланыстарды шығыс деректерімен қатар, орыс дипломатиялық құжаттарындағы мәліметтер негізінде толыққанды зерттеу мүмкіндігі артады. Аталған деректер қазақ-бұхар қатынастарының тарихи үдерістерін тереңірек түсінуге, олардың аймақтық саясаттағы рөлін бағалауға септігін тигізеді. Елшілік есептер қазақ-бұхар қатынастарының тек саяси қырларын ғана емес мәдени-діни, экономикалық және әлеуметтік салаларды да қамтығанын дәлелдейді. Бұл байланыстар Орталық Азиядағы мемлекетаралық шиеленістер мен келіспеушіліктерге қарсы қазақ-бұхар ынтымақтыстығының орын алғандығын айғақтайды. Мұның өзі екі ел мен халықтың көршілік қатынастарының беки түскендігін құжаттар негізінде дәйектейді.

XVII ғасырдағы қазақ-бұхар қатынастарын орыс елшілерінің есептері бойынша зерттеу тек тарихты тың деректер негізінде зерттеумен қатар көрші елдердің өзара байланыстарын мәдени мұра ретінде қарастыруға жол ашады. ҚР Президенті Қ. Тоқаев 2024 жылғы 15 наурыздағы Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында сөйлеген сөзінде атап айтқандай, алға жылжу үшін қазақстандықтар ұлттық тарихтың ауқымын түсініп, өздерінің мәдени мұраларын қорғап, ілгерілетеді (Тоқаев, 2024).

Әдебиеттер тізімі

- Абусейтова, 2002 — *Абусейтова М.Х.* Казахстан и Центральная Азия в XV–XVII веках: история, политика, дипломатия. Изд. Второе, доп. Алматы: Дайк-Пресс, 2002. 288 с.
- Алдамжар, 2002 — *Алдамжар З.* Тарих: пайым пен тағлым. Алматы: «Арыс» баспасы, 2002. 288 б.
- Алексеев, 2006 — *Алексеев А.К.* Политическая история Тукай-Тимуридов. По материалам персидского сочинения Бахр ал-асрар. СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2006. 229 с.
- Алимова, 2021 — *Алимова Р.* Торгово-экономические связи Бухарского ханства с Ираном в XVI–XVII вв. // Востокведения, 2021. № 2. С. 145–152.
- Андреев, Копанаева, 2025 — *Андреев А.А., Копанаева Д.Д.* Статейный список А. Грибова как источник по истории Среднеазиатского вектора внешней политики Ирана при шахе Аббасе II // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Информационно-аналитический журнал. Серия № 5. История. М.: ИНИОН РАН, 2025. № 1. С. 81–94.
- Аполлова, 1972 — *Аполлова Н. Г.* Историческое значение торговых связей России со Средней Азией (конец XVI–XVII в.). М., 1972. 338 с.
- Атыгаев, 2023 — *Атыгаев Н.* Казахское ханство: очерки внешнеполитической истории XV–XVII веков. Алматы: Евразийский научно-исследовательский институт МКТУ им. Х.А. Ясави, 2023. 225 с.
- Байкова, 1964 — *Байкова Н.Б.* Роль Средней Азии в русско-индийских торговых связях (Первая половина XVI – вторая половина XVIII в.) / Акад. наук УзССР. Ин-т истории и археологии. Ташкент: Наука, 1964. 192 с.
- Веселовский, 1891 — *Веселовский Н. Иван Данилович Хохлов.* (Русский посланник в Персию и в Бухару в XVII веке). СПб.: Типография В.С. Балашева, 1891. 27 с.
- Григорьев, 1874 — *Григорьев В.В.* Русская политика в отношении к Средней Азии. Исторический очерк. СПб.: В. Безобразова и К., 1874. 30 с.
- Жуковский, 1915 — *Жуковский С.В.* Сношения России с Бухарой и Хивой за последнее трехсотлетие. Петроград, 1915. 225 с.
- Завьялов, 1854 — *Завьялов В.В.* Исторический обзор путешествий в Бухарию. Уфа, 1854. 30 с.

- Зияев, 1983 — *Зияев Х.З.* Экономические связи Средней Азии с Сибирью в XVI–XIX вв. Ташкент: Фан. 1983. 167 с.
- ИКРИ, 2005 — *История Казахстана в русских источниках XVI–XX веков.* В 10 тт. Т. 1 / сост. А.И. Исин. Алматы: Дайк-Пресс. 2005. 704 с.
- Кәрібаев, 2019 — Кәрібаев Б. Қазақ хандары. Алматы: Қазақ университеті, 2019. 228 б.
- Қалыбекова, 2020 — *Қалыбекова Э.* Қазақстан тарихы. Энциклопедия. Үш томдық. 3-том. Алматы: Литер-М, 2020. 842 б.
- Моисеев, 2021 — *Моисеев М.В.* Миссия И.Д. Хохлова в Бухару в 1620–1623 гг. и коммуникационные сети русской дипломатии в Центральной Азии // Вестник РУДН. Серия: История России, 2021. № 3. Т. 20. С. 365–377.
- Омарбеков, 2004 — *Омарбеков Т., Омарбеков Ш.* Қазақстан тарихына және тарихнамасына ұлттық көзқарас. Алматы: Қазақ университеті, 2004. 388 б.
- Пазухин, 1914 — *Пазухин А.А.* Родословная Пазухиных и родословные материалы Пазухинского архива. СПб., 1914. 91 с. [электронды ресурс] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%B7%D1%83%D1%85%D0%B8%D0%BD%D1%8B> (Қаралған күні: 09.08.2025)
- Панков, 1929 — *Панков А.В.* К истории торговли Средней Азии с Россией в 1675–1725 гг. Торговля с Бухарой // Известия Средне-Азиатского географического общества. Ташкент, 1929. Т. XIX. С. 47–58.
- Потемкина, 1941 — *История дипломатии.* Под ред. В.П. Потемкина. Т. I. М.: Огиз, 1941. 567 с.
- Преображенский, 1951 — *Преображенский А.А.* Из истории сношений Русского государства со Средней Азией в XVII в., в сборнике: Исторические записки. М.: 1951. Т. 36. С. 269–286.
- Русско-индийские отношения в XVII в., 1958 — *Русско-индийские отношения в XVII в.* Сборник документов. № 32. 1646. ноября 26 1648 г. не ранее июня 25. Из статейного списка русского посла в Балх, Хиву и Бухару А. Грибова о войнах Индии против Балхинского и Бухарского ханств и Персии, о междоусобной борьбе в Индии и о торговом пути из России в Индию. / Сос. Т.Д. Лавренцова, Р.В. Овчинников, В.Н. Шумилов. М.: Восточная литература, 1958. 456 с.
- Сборник князя Хилкова, 1879 — *Сборник князя Хилкова.* СПб.: Типография братьев Пантелеевых, 1879. 629 с.
- Султанов, 2001 — *Султанов Т.И.* Поднятые на белой кошме. Потомки Чингиз-хана. Алматы: Дайк-пресс, 2001. 276 с.
- Тоқаев, 2024 — *Тоқаев Қ.-Ж.* Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс. 2024. 15 наурыз. [электронды ресурс] URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-ulttyk-kuryltaydyn-adal-adam-adal-enbek-adal-tabys-atty-ushinshi-otyrysynda-soylegen-soozi>. (Қаралған күні: 16.08.2025.)
- Труворов, 1894 — *Наказ Борусу и Семену Пазухиным посланным в Бухару, Балх и Юргень.* 1669. Русская Историческая библиотека. Т. 15. (сборный). / Под ред. А.Н. Труворова. СПб., 1894. 91 с.
- Тулибаев, 2008 — *Тулибаев Т.Е.* Россия и Центральная Азия в XVI–XVII вв. // Известия НАН РК. Серия общественных наук, 2008. № 2. С. 40–42.
- Уляницкий, 1889 — *Уляницкий В.А.* Сношения России с Средней Азией и Индией в XVI–XVII вв. М.: Университетская типография, 1889. 63 с.
- Холикулов, 2021 — *Холикулов А.* Некоторые комментарии к двусторонним отношениям Бухарского ханства и Российского царства // Общество и инновации. № 2 (10/S). С. 561–571.
- Чулошников, 1932 — *Чулошников А.П.* Торговля Московского государства со Средней Азией в XVI–XVII вв. // Материалы по истории Узбекской, Таджикской и Туркменской ССР. Ленинград, 1932. [электронды ресурс] https://drevlit.ru/docs/central_asia/XVI/1580-1600/Mat_Uzb_Tadz_Turkm_I/pred.php (қаралған күні: 10.07.2025).
- Шорохов, 2024 — *Шорохов В.А., Красуцкий С.А., Антонюк М.В.* Конфликт вокруг Балха 1646–1647 гг. в материалах русского посла в Иране Г. В. Булгакова // Клио. №06 (210). 2024. С. 13–18. [электронды ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konflikt-vokrug-balha-1646-1647-gg-v-materialah-russkogo-posla-v-irane-g-v-bulgakova/viewer> 29.05.2024. (Қаралған күні: 09.07.2025)
- Шпенглер, 1996 — *Шпенглер О.* Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Т.1. Образ и действительность. М.: Наука, 1996. 656 с.

References

- Abuseitova, 2002 — *Abuseitova M.H.* Kazahstan i Central'naya Aziya v XV–XVII vekah: istoriya, politika, diplomatiya [Kazakhstan and Central Asia in the XV–XVII centuries: history, politics, diplomacy]. Izd. Vtoroe, dop. Almaty: Dajk-Press, 2002. 288 p. (In Russ.).
- Aldamjar, 2002 — *Aldamjar Z.* Tarih: paıym pen taǵlym [History: vision and wisdom]. Almaty: “Arys” baspasy, 2002. 288 p.
- Alekseev, 2006 — *Alekseev A.K.* Politicheskaya istoriya Tukaj-Timuridov. Po materialam persidskogo sochineniya Bahr al-asrar [The political history of the Tukai Timurids. Based on the materials of the Persian work by Bahr al-asrar]. SPg.: Izd-vo S.-Peterb.unvers., 2006. 229 p. (In Russ.).
- Alimova, 2021 — *Alimova R.* Torgovo-ekonomicheskie svyazi Buharskogo hanstva s Iranom v XVI–XVII vv. [Trade and Economic Relations between the Bukhara Khanate and Iran in the 16th and 17th Centuries] // Vostokovedeniya, 2021. No. 2. Pp. 145–152. (In Russ.).

Andreev, Kopanaeva, 2025 — *Andreev A.A., Kopanaeva D.D.* Statejnyj spisok A. Gribova kak istochnik po istorii Sredneaziatskogo vektora vneshnej politiki Irana pri shahe Abbase II [A. Gribov's Article List as a Source on the History of Iran's Central Asian Foreign Policy under Shah Abbas II] // *Social'nye i gumanitarnye nauki. Otechestvennaya i zarubezhnaya literatura. Informacionno-analiticheskij zhurnal. Seriya No. 5. Istoriya. M.: INION RAN, 2025. No. 1. Pp. 81–94. (In Russ.).*

Apollova, 1972 — *Apollova N.G.* Istoricheskoe znachenie torgovyh svyazej Rossii so Srednej Aziej (konec XVI–XVII v.) [The historical significance of Russia's trade relations with Central Asia (late 16th–17th centuries)]. M., 1972. 338 p. (In Russ.).

Atygaev, 2023 — *Atygaev N.* Kazahskoe hanstvo: ocherki vneshnepoliticheskoy istorii XV–XVII vekov [The Kazakh Khanate: essays on the foreign policy history of the XV–XVII centuries]. Almaty: Evrazijskij nauchno-issledovatel'skij institut MKTU im. H.A. Yasavi, 2023. 225 p. (In Russ.).

Bajkova, 1964 — *Bajkova N.B.* Rol' Srednej Azii v russko-indijskikh torgovyh svyazyah (Pervaya polovina XVI – vtoraya polovina XVIII v.) [The Role of Central Asia in Russian-Indian Trade Relations (First Half of the 16th Century – Second Half of the 18th Century)] / Akad. nauk UzSSR. In-t istorii i arheologii. Tashkent: Nauka, 1964. 192 p. (In Russ.).

Chuloshnikov, 1932 — *Chuloshnikov A.P.* Torgovlya Moskovskogo gosudarstva so Srednej Aziej v XVI–XVII vv. [Trade between the Moscow State and Central Asia in the 16th and 17th centuries] // *Materialy po istorii Uzbekskoj, Tadzhikskoj i Turkmenskoy SSR. Leningrad, 1932. [electronic resource] URL: https://drevlit.ru/docs/central_asia/XVI/1580-1600/Mat_Uzb_Tadz_Turkm_I/pred.php (Date of review: 10.07.2025).* (In Russ.).

Grigor'ev, 1874 — *Grigor'ev V.V.* Russkaya politika v otnoshenij k Srednej Azii. Istoricheskij ocherk [Russian Policy Towards Central Asia. A Historical Essay]. SPb.: V. Bezobrazova i K., 1874. 30 p. (In Russ.).

Holikulov, 2021 — *Holikulov A.* Nekotorye kommentarii k dvustoronnim otnosheniyam Buharskogo hanstva i Rossijskogo carstva [Some comments on the bilateral relations between the Bukhara Khanate and the Russian Tsardom] // *Obshchestvo i innovacii. No. 2 (10/S). Pp. 561–571. (In Uzb.).*

IKRI, 2005 — *Istoriya Kazahstana v russkikh istochnikah XVI–XX vekov* [The history of Kazakhstan in Russian sources of the XVI–XX centuries.]. V 10 tt. T. 1 / sost. A.I. Isin. Almaty: Dajk-Press, 2005. 704 p. (In Russ.).

Karibaev, 2019 — *Karibaev B.* Qazaq handary [Kazakh khans]. Almaty: Qazaq universiteti, 2019. 228 p. (In Kaz.).

Moiseev, 2021 — *Moiseev M.V.* Missiya I.D. Hohlova v Buharu v 1620–1623 gg. i kommunikacionnye seti russkoj diplomatii v Central'noj Azii [I.D. Khokhlov's Mission to Bukhara in 1620–1623 and the Communication Networks of Russian Diplomacy in Central Asia] // *Vestnik RUDN. Seriya Istoriya Rossii, 2021. Vol. 20. No. 3. Pp. 365–377. (In Russ.).*

Omarbekov, 2004 — *Omarbekov T., Omarbekov Sh.* Qazaqstan tarihy na jáne tarihnamasyna ulttyq kózqaras [National approach to the history and historiography of Kazakhstan]. Almaty: Qazaq ýniversiteti, 2004. 388 p. (in Kaz.).

Pankov, 1929 — *Pankov A.V.* K istorii torgovli Srednej Azii s Rossiej v 1675–1725 gg. Torgovlya s Buharoj [To the history of Central Asian trade with Russia in 1675–1725. Trade with Bukhara] // *Izvestiya Sredne-Aziyatskogo geograficheskogo obshchestva. Tashkent, 1929. Vol. XIX. Pp. 47–58. (In Russ.).*

Pazuhin, 1914 — *Pazuhin A.A.* Rodoslovnaya Pazuhinyh i rodoslovnnye materialy Pazuhinskogo arhiva [The Pazukhins' family tree and the Pazukhinsky Archive's genealogical materials]. SPb.: imp. Nikolaev. voen. akad. 1914. 91 p. [electronic resource] (In Russ.). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%B7%D1%83%D1%85%D0%B8%D0%BD%D1%8B> (Date of review: 09.08.2025) (In Russ.).

Potemkina, 1941 — *Istoriya diplomatii* [The history of diplomacy]. Pod.red. V.P. Potemkina. M.: Ogiz. 1941, Vol. I. 567 p.

Preobrazhenskij, 1951 — *Preobrazhenskij A.A.* Iz istorii snoshenij Russkogo gosudarstva so Srednej Aziej v XVII v., v sbornike: Istoricheskie zapiski [From the History of Relations between the Russian State and Central Asia in the 17th Century, in the collection Historical Notes]. M., 1951. Vol. 36. Pp. 269–286. (In Russ.).

Qalybekova, 2020 — *Qalybekova E.* *Qazaqstan tarihy. Ensiklopedia* [History of Kazakhstan. Encyclopedia]. Úsh tomдық. 3-tom. Almaty: Liter-M, 2020. 842 p. (in Kaz.).

Russko-indijskie otnosheniya v XVII v., 1958 — *Russko-indijskie otnosheniya v XVII v.* Sbornik dokumentov. No. 32. 1646. noyabrya 26 1648 g. ne ranee iyunya 25. Iz statejnogo spiska russkogo posla v Balh, Hivu i Buharu A. Gribova o vojnah Indii protiv Balhinskogo i Buharskogo hanstv i Persii, o mezhdousobnoj bor'be v Indii i o torgovom puti iz Rossii v Indiyu [Russian-Indian Relations in the 17th Century]. Sost. T.D. Lavrencova, R.V. Ovchinnikov, V.N. SHumilov. M.: Vostochnaya literatura, 1958. 456 p. (In Russ.).

Sbornik knyazya Hilкова, 1879 — *Sbornik knyazya Hilкова* [Collection of Prince Khilkov]. Peterburg: Tipografiya brat. Panteleevykh, 1879. 629 p. (In Russ.).

Shorohov, et al., 2024 — *Shorohov V.A., Krasuckii S.A., Antonyuk M.V.* Konflikt vokrug Balha 1646–1647 gg. v materialah russkogo posla v Irane G. V. Bulgakova [The conflict around Balh in 1646–1647 in the materials of the Russian Ambassador to Iran, G. V. Bulgakov] // *Klio. No. 06 (210). 2024. P. 13–18. [electronic resource] <https://cyberleninka.ru/article/n/konflikt-vokrug-balha-1646-1647-gg-v-materialah-russkogo-posla-v-irane-g-v-bulgakova/viewer> 29.05.2024. (Date of review: 09.07.2025).* (In Russ.).

- Shpengler, 1996 — *Shpengler O.* Zakat Evropy. Ocherki morfologii mirovoj istorii. [The Decline of Europe. Essays on the Morphology of World History.] T.1. Obraz i dejstvitel'nost'. M, Nauka, 1996. 656 p. (In Russ.).
- Sultanov, 2001 — *Sultanov T.I.* Podnyatie na belo koshme. Potomki Chingiz-hana. [Raised on a white cat. Descendants of Genghis Khan.]. Almaty: Dajk-press, 2001. 276 p. (In Russ.).
- Toqae, 2024 — *Toqae Q.-J.* Adal adam – Adal enbek – Adal tabys. [Honest person-Honest work-Honest income.]. 2024. 15 naýryz. [electronic resource] URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-ulttyk-kuryltaydyn-adal-adam-adal-enbek-adal-tabys-atty-ushinshi-otyrysinda-soylegen-soozi>. (Date of review: 16.08.2025.). (In Kaz.).
- Truvorov, 1894 — *Nakaz Borusu i Semenu Pazuhinym poslannym v Buharu, Balh i YUrgench'.* [Instructions to Boris and Semyon Pazukhin, who were sent to Bukhara, Balkh, and Yurgench.]. 1669. Russkaya Istoricheskaya biblioteka. T.15. (sbornyj). / Pod.red. A.N. Truvorova. SPb., 1894. 91 p. (In Russ.).
- Tulibaev, 2008 — *Tulibaev T.E.* Rossiya i Central'naya Aziya v XVI–XVII vv. [Russia and Central Asia in the 16th and 17th Centuries] // Izvestiya NAN RK. Seriya obshchestvennyh nauk. No. 2, 2008. Pp. 40–42. (In Russ.).
- Ulyanickij, 1889 — *Ulyanickij V.A.* Snosheniya Rossii s Srednej Aziej i Indiej v XVI–XVII vv. [Relations between Russia and Central Asia and India in the 16th and 17th centuries]. M.: Universitetskaya tipografiya, 1889. 63 p. (In Russ.).
- Veselovskij, 1891 — *Veselovskij N. Ivan Danilovich Hohlov.* (Russkij poslannik v Persiyu i v Buharu v XVII veke) [Ivan Danilovich Khokhlov. (Russian envoy to Persia and Bukhara in the 17th century)]. SPb.: Tipografiya V.S. Balasheva, 1891. 27 p. (In Russ.).
- Zav'yalov, 1854 — *Zav'yalov V.V.* Istoricheskij obzor puteshestvij v Buhariyu [Historical overview of travel to Bukhara]. Ufa, 1854. 30 p. (In Russ.).
- Zhukovskij, 1915 — *Zhukovskij S.V.* Snosheniya Rossii s Buharoy i Hivoj za poslednee trekhstotlet'e [Russia's relations with Bukhara and Khiva over the past three centuries]. Petrograd, 1915. 225 p. (In Russ.).
- Ziyaev, 1983 — *Ziyaev H.Z.* Ekonomicheskie svyazi Srednej Azii s Sibir'yu v XVI–XIX vv. [Economic Relations between Central Asia and Siberia in the 16th – 19th Centuries]. Tashkent: Fan, 1983. 167 p. (In Russ.).

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES

Ermakhanova R.B., Dukenbayeva Z.O.

SHERKHAN MURTAZA'S DIARY ENTRIES AS A HISTORICAL SOURCE OF THE EARLY PERIOD OF INDEPENDENT KAZAKHSTAN.....1260

Karatayev A.A., Sabitov Zh.M.

THE KAZAKH KHANATE IN CHINESE HISTORIOGRAPHY.....1276

Toraigyrov E.M.

KAZAKH-DZUNGARIAN AND KAZAKH-KALMYK RELATIONS IN THE 20TH YEARS OF THE 18TH CENTURY.....1287

HISTORY

Kabuldinov Z.E.

ABAI KUNANBAIULY – A GREAT POET, THE FOUNDER OF KAZAKH WRITTEN LITERATURE.....1299

Abenova G.A.

FROM THE HISTORY OF KAZAKHS DEFENDING TRADITIONAL NOMADIC SETTLEMENTS ON THE RIGHT BANK OF THE IRTYSH RIVER IN THE CONDITIONS OF THE WEAKENING OF THE DZUNGARS (MID-1750S).....1310

Aitimbaev A., Sandybayeva A.

HISTORY OF POLITICAL REPRESSIONS: THE FATES OF INDIVIDUALS IN SOUTH KAZAKHSTAN.....1326

Asilguzhin R.R., Ryskildin A.Kh., Asylguzhin A.R.

ARAB-MUSLIM HISTORIOGRAPHICAL TRADITION ABOUT THE BASHKURTS IN THE MIDDLE EAST.....1343

Akhmet Sh., Oshan Zh., Qadilbek M.

THE MIGRATION OF THE UAQ CLAN TO THE ALTAI REGION (BASED ON GENEALOGICAL AND HISTORICAL SOURCES).....1358

Zhetpisbay N., Shotanova G., Satenova M.

THE IMPACT OF THE 1868 REFORM ON THE TRADITIONAL KAZAKH SOCIETY: ADMINISTRATIVE TRANSFORMATIONS AND RELIGIOUS POLICY.....1376

Ibragimov M.A., Ismailov S.S., Aitmukhambetov A.A.

FORMATION AND ADAPTATION OF THE GERMAN POPULATION IN THE TARANOV DISTRICT OF KOSTANAY REGION DURING THE 1940S.....1393

Krasnobayeva N., Aubakirova Zh.

THE SYSTEM OF CORRECTIONAL LABOR CAMPS IN EASTERN KAZAKHSTAN: RECONSTRUCTION BASED ON NEW ARCHIVAL SOURCES.....1412

Musagaliyeva A.S.

GERMANS-DEPRIVED OF RIGHTS IN AKMOLINSK REGION (1928 – EARLY 1930S).....1430

Mukhatova O.Kh., Doskarayeva A.A.

17TH-CENTURY KAZAKH-BUKHARA RELATIONS IN THE REPORTS OF RUSSIAN AMBASSADORS.....1444

Stolyarova E.O., Omirzak T.E., Ualtayeva A.S.

FAMILY AND FERTILITY IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION.....1459

Suleimenova D.K., Zhumabayeva A.A.

THE IMAGE OF TOKHTAMYSH KHAN IN TIMURID SOURCES.....1474

Tleubayev Sh.B., Konkabayeva A.N.

SOME HISTORIOGRAPHICAL ASPECTS OF THE HISTORY OF THE 1916 UPRISING IN THE SEMIRECHESK REGION.....1487

Shashayeva M.A., Kozybayeva M.M.

THE PROBLEM OF EQUALITY OF KAZAKH WOMEN IN SCIENTIFIC AND LITERARY WORKS OF THE ALASH INTELLIGENTSIA OF THE EARLY 20TH CENTURY.....1504

ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Kalmenov M., Bizhanova A.

EARTH BURIAL GROUNDS LOCATED IN THE CENTRAL SECTOR OF THE NECROPOLIS OF THE ZHAYIK SETTLEMENT (BASED ON THE RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN 2015).....1518

Toktabay A.U., Dossymbetov N.A.

SOME ASPECTS OF THE AGRICULTURAL OF KAZAKHS.....1530

Umitkaliyev U., Duysenbai D., Kassenali A.

SARYTAU RITUAL AND BURIAL COMPLEX (RESULTS OF THE 2021 ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS).....1545

МАЗМҰНЫ

ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ

Ермаханова Р.Б., Дүкенбаева З.О. ШЕРХАН МҰРТАЗАНЫҢ КҮНДЕЛІК ЖАЗБАЛАРЫ ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІ АЛҒАШҚЫ КЕЗЕҢІНІҢ ТАРИХИ ДЕРЕККӨЗІ РЕТІНДЕ.....	1260
Қаратаев Ә., Сабитов Ж. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ТУРАЛЫ ҚЫТАЙ ТАРИХНАМАСЫ.....	1276
Торайғыров Е.М. XVIII ҒАСЫРДЫҢ 20-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ЖОҒҒАР ЖӘНЕ ҚАЗАҚ-ҚАЛМАҚ ҚАТЫНАСТАРЫ.....	1287

ТАРИХ

Қабылдинов З.Е. АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ – ҰЛЫ АҚЫН, ҚАЗАҚ ЖАЗБА ӘДЕБИЕТІНІҢ НЕГІЗІН ҚАЛАУШЫ.....	1299
Абенова Г.А. ЖОҒҒАРЛАРДЫҢ ӘЛСІРЕУІ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЕРТИСТІҢ ОҢ ЖАҒАЛАУЫНДАҒЫ ДӘСТҮРЛІ ҚОНЫСТАРЫН ҚОРҒАУ ТАРИХЫНАН (1750-ЖЫЛДАРДЫҢ ОРТАСЫ).....	1310
Айтмұбаев А.Т., Сандыбаева А.Д. САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІН ТАРИХЫ: ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ТҰЛҒАЛАРЫНЫҢ ТАҒДЫРЫ.....	1326
Асылғужин Р.Р., Рыскильдин А.Х., Асылғужин А.Р. ТАЯУ ШЫҒЫСТАҒЫ БАШҚҰРТТАР ТУРАЛЫ АРАБ-МҰСЫЛМАН ТАРИХНАМАЛЫҚ ДӘСТҮРІ.....	1343
Ахмет Ш., Ошан Ж., Қадылбек М. УАҚТАРДЫҢ АЛТАЙ Өңіріне қоныстануы (ШЕЖІРЕЛІК ЖӘНЕ ТАРИХИ ДЕРЕКТЕР НЕГІЗІНДЕ).....	1358
Жетпісбай Н., Шотанова Ғ., Сатенова М. 1868 ж. РЕФОРМАНЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНА ӘСЕРІ: ӘКІМШІЛІК ӨЗГЕРІСТЕР МЕН ДІН САЯСАТЫ.....	1376
Ибрагимов М.А., Исмаилов С.С., Айтмұхамбетов А.А. 1940-ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ТАРАН АУДАНЫНДАҒЫ НЕМІС ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН БЕЙІМДЕЛУІ.....	1393
Қраснобаева Н.Л., Аубакирова Ж.С. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕҢБЕКПЕН ТҮЗЕУ ЛАГЕРЬЛЕРІНІҢ ЖҮЙЕСІ: ЖАҢА МҰРАҒАТТЫҚ КӨЗДЕРІ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛПЫНА КЕЛТПІРУ.....	1412
Мұсағалиева А.С. АҚМОЛА ОБЛЫСЫНДАҒЫ «САЙЛАУ ҚҰҚЫҒЫНАН АЙЫРЫЛҒАН» НЕМІСТЕР (1928 Ж. – 1930 Ж. БАСЫ).....	1430
Мұхатова О.Х., Досқараева А.А. ОРЫС ЕЛШІЛЕРІНІҢ ЕСЕПТЕРІНДЕГІ XVII ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚ-БҰХАР ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ.....	1444
Столярова Э.О., Өмірзақ Т.Е., Уалтаева А.С. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ОТБАСЫ ЖӘНЕ ТҮУ ДЕҢГЕЙІ.....	1459
Сүлейменова Д.Қ., Жумабаева А.А. ТИМУРИДТІК ДЕРЕККӨЗДЕРДЕГІ ТОҚТАМЫС – ХАН БЕЙНЕСІ.....	1474
Тілеубаев Ш.Б., Қоңқабаева А.Н. ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДАҒЫ 1916 ЖЫЛҒЫ КӨТЕРІЛІС ТАРИХЫНЫҢ ТАРИХНАМАСЫНЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ.....	1487
Шашаева М.А., Қозыбаева М.М. XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ӘДЕБИ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІ ТЕНДІГІ МӘСЕЛЕСІ.....	1504

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Калменов М.Д., Бижанова А.Е. ЖАЙЫҚ ҚАЛАШЫҒЫ ҚОРЫМЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ БӨЛІМІНДЕГІ ЖЕРЛЕУ ОРЫНДАРЫ (2015 ЖЫЛЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ БОЙЫНША).....	1518
Тоқтабай А.У., Досымбетов Н.А. ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЕГІНШІЛІК МӘДЕНИЕТІНІҢ КЕЙБІР ҚЫРЛАРЫ.....	1530
Үмітқалиев Ұ., Дүйсенбай Д., Қасенәлі А. САРЫТАУ ҒҰРЫПТЫҚ-ЖЕРЛЕУ КЕШЕНІ (2021 ЖЫЛҒЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ).....	1545

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

Ермаханова Р.Б., Дукенбаева З.О. ДНЕВНИКОВЫЕ ЗАПИСИ ШЕРХАНА МҰРТАЗЫ КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК РАННЕГО ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОГО КАЗАХСТАНА.....	1260
Каратаев А.А., Сабитов Ж.М. КАЗАХСКОЕ ХАНСТВО В КИТАЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ.....	1276
Торайгыров Е.М. КАЗАХСКО-ДЖУНГАРСКИЕ И КАЗАХСКО-КАЛМЫЦКИЕ ОТНОШЕНИЯ В 20-Е ГОДЫ XVIII ВЕКА.....	1287

ИСТОРИЯ

Кабульдинов З.Е. АБАЙ КУНАНБАЙУЛЫ – ВЕЛИКИЙ ПОЭТ, ОСНОВОПОЛОЖНИК КАЗАХСКОЙ ПИСЬМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	1299
Абенова Г.А. ИЗ ИСТОРИИ ОТСТАИВАНИЯ КАЗАХАМИ ТРАДИЦИОННЫХ КОЧЕВИЙ НА ПРАВОБЕРЕЖЬЕ ИРТЫША В УСЛОВИЯХ ОСЛАБЛЕНИЯ ДЖУНГАР (СЕРЕДИНА 1750-Х ГОДОВ).....	1310
Айтимбаев А.Т., Сандыбаева А.Д. ИСТОРИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ: СУДЬБЫ ЛИЧНОСТЕЙ ЮЖНОГО КАЗАХСТАНА.....	1326
Асылгужин Р.Р., Рыскильдин А.Х., Асылгужин А.Р. АРАБО-МУСУЛЬМАНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ О БАШКУРТАХ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ.....	1343
Ахмет Ш., Ошан Ж., Кадылбек М. ИСТОРИЯ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ РОДА УАК В АЛТАЙСКИЙ РЕГИОН (НА ОСНОВЕ ШЕЖИРЕ И ИСТОРИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ).....	1358
Жетписбай Н., Шотанова Г., Сатенова М. ВЛИЯНИЕ РЕФОРМЫ 1868 г. НА ТРАДИЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАЗАХОВ: АДМИНИСТРАТИВНЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ И РЕЛИГИОЗНАЯ ПОЛИТИКА.....	1376
Ибрагимов М.А., Исмаилов С.С., Айтмухамбетов А.А. ФОРМИРОВАНИЕ И АДАПТАЦИЯ НЕМЕЦКОГО НАСЕЛЕНИЯ В ТАРАНОВСКОМ РАЙОНЕ КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ В 1940-Е ГОДЫ.....	1393
Краснобаева Н.Л., Аубакирова Ж.С. СИСТЕМА ИСПРАВИТЕЛЬНО-ТРУДОВЫХ ЛАГЕРЕЙ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ: РЕКОНСТРУКЦИЯ ПО НОВЫМ АРХИВНЫМ ИСТОЧНИКАМ.....	1412
Мусагалиева А.С. НЕМЦЫ-ЛИШЕНЦЫ В АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ (1928 Г. – В НАЧАЛЕ 1930 ГГ.).....	1430
Мухатова О.Х., Доскараева А.А. КАЗАХСКО-БУХАРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ XVII ВЕКА В ОТЧЕТАХ РУССКИХ ПОСЛОВ.....	1444
Столярова Э.О., Омирзак Т.Е., Уалтаева А.С. СЕМЬЯ И РОЖДАЕМОСТЬ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ КАЗАХСТАНА.....	1459
Сулейменова Д.К., Жумабаева А.А. ОБРАЗ ТОКТАМЫШ ХАНА В ТИМУРИДСКИХ ИСТОЧНИКАХ.....	1474
Тлеубаев Ш.Б., Конкабаева А.Н. НЕКОТОРЫЕ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ВОССТАНИЯ 1916 ГОДА В СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	1487
Шашаева М.А., Козыбаева М.М. ПРОБЛЕМА РАВЕНСТВА КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН В НАУЧНЫХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АЛАШСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ НАЧАЛА XX ВЕКА.....	1504

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Калменов М.Д., Бижанова А.Е. ГРУНТОВЫЕ МОГИЛЬНИКИ, РАСПОЛОЖЕННЫЕ НА ЦЕНТРАЛЬНОМ СЕКТОРЕ НЕКРОПОЛЯ ГОРОДИЩА ЖАЙЫК (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В 2015 ГОДУ).....	1518
Токтабай А.У., Досымбетов Н.А. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАЗАХОВ.....	1530
Умиткалиев У., Дуйсенбай Д., Касенали А. САРЫТАУСКИЙ ПОМИНАЛЬНО-ПОГРЕБАЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС (РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 2021 ГОДА).....	1545

ASIAN JOURNAL “STEPPE PANORAMA”

2025. 12 (5)

Бас редактор:

Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:

Копеева С.Ж.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТЖЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй